

МӨӨГ

**Н.Хэрлэнчимэг
ШУА. Ботаникийн цэцэрлэгт хүрээлэн**

**УРГАМЛЫН
АЙМАГ**

**МӨӨГИЙН
АЙМАГ**

**АМЬТАНЫ
АЙМАГ**

ДООД МӨӨГ

ДЭЭД МӨӨГ

УУТАТ МӨӨГ

БАЗИДАТ МӨӨГ

Хээрийн судалгааны ажиглалт:

Амархан хувирч өөрчлөгддөг зарим шинж:

Сүүн шүүстэй

(Lactarius aurantiacus)

Салслаг, наалдамхай
гадаргатай

(Hygrocybe psittacina)

Гараар хүрэх ба зүсэхэд улайх
хөхрөх зэрэг өнгө хувирна.

(Suillus variegatus)

(Agaricus sylvaticus)

Малгайт мөөгийн ургасан байдал :

- тойрог буюу мөөгөн хүрээ үүсгэж ургасан
- нэг эгнээгээр цувж ургасан
- нэг нэгээрээ таруу ургах
- нэг дор бөөгнөрч (суумал) ургасан
- нэг дороос багцаараа ургасан

Leucocalocybe mongolica

Ampulloclitocybe clavipes

Agaricus campestris

Xeramphalina campanella

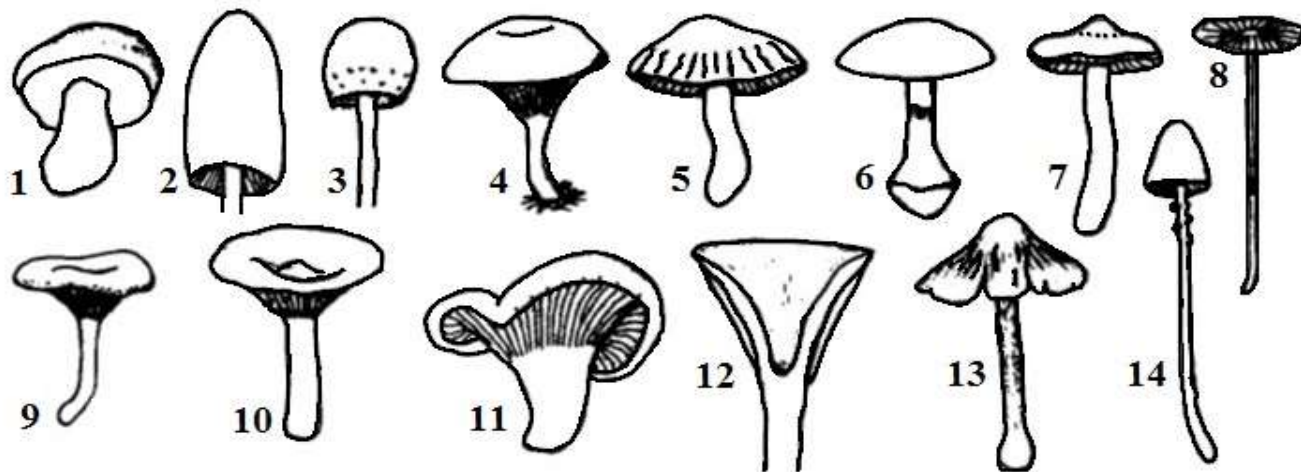

Lepista caespitosa

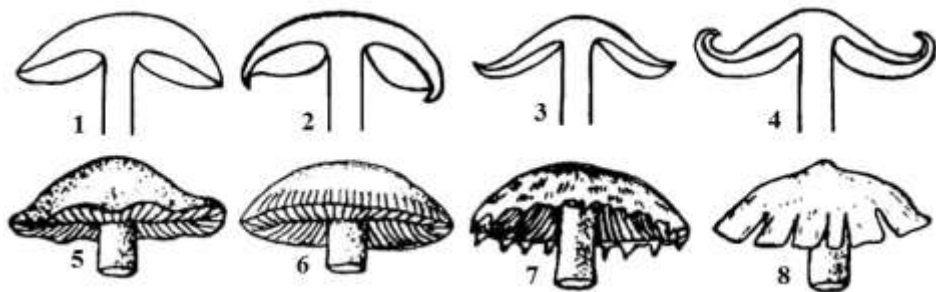
Малгай:

Малгайн хэлбэр:

1- дэрэрхүү (*Leccinum*), 2- бортогорхуу өндөгөрхүү (*Coprinus comatus*), 3- бөмбөлөгөрхүү (*Tulostoma fimbriatum*), 4- тал бөмбөлөгөрхүү (*Suillus*), 5- өргөн товгортой гүдгэр (*Chroogomphus rutilus*), 6- гүдгэр (*Agaricus*), 7- жижиг төвгөртэй гүдгэр (*Inocybe*), 8- хавтгай (*Montagnea arenaria*), 9- өргөн хонхортой хавтгай (*Pleurotus ostreatus*), 10- жижиг төвгөртэй хавтгай (*Ampulloclitocybe clavipes*), 11- хотгор (*Pleurotus dryinus*), 12- юүлүүрэрхүү (*Clitocybe*), 13- шовгор (*Hygrocybe conica*), 14- хонхорхуу (*Panaeolus papilionaceus*).

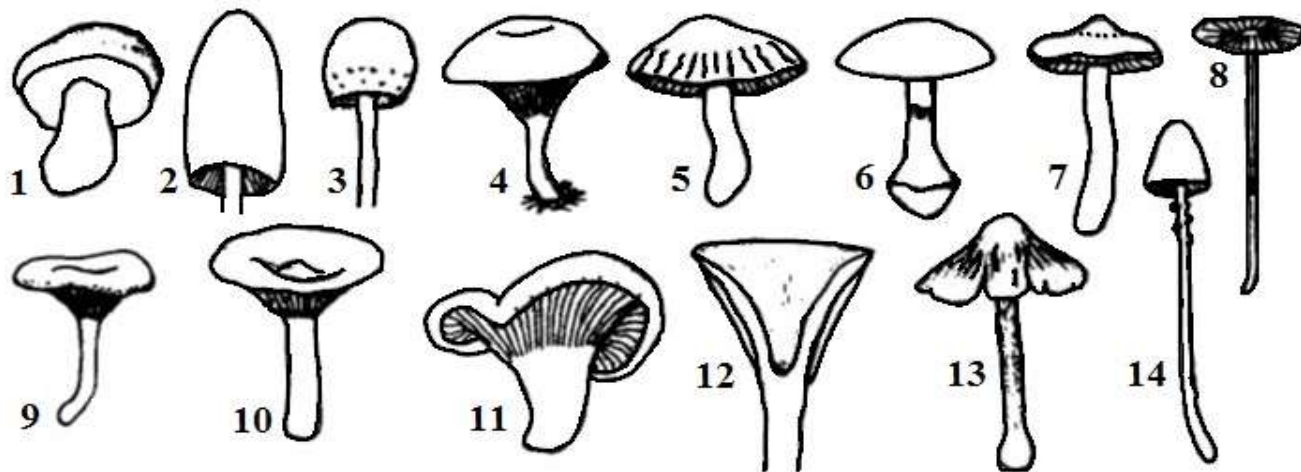
Малгайн зах:

1- бүтэн, 2- дотогш нугаларсан 3- гадагш эргэсэн, 4- дээшээ дэрвийсэн, 5- долгиотсон юмуу мурилзсан (*Lyophyllum decastes*), 6- хавиргархуу (*Tubaria furfuracea*), 7- хөрөөлөг, 8- хэрчигдсэн юмуу салбархай (*Inocybe, Coprinellus*).

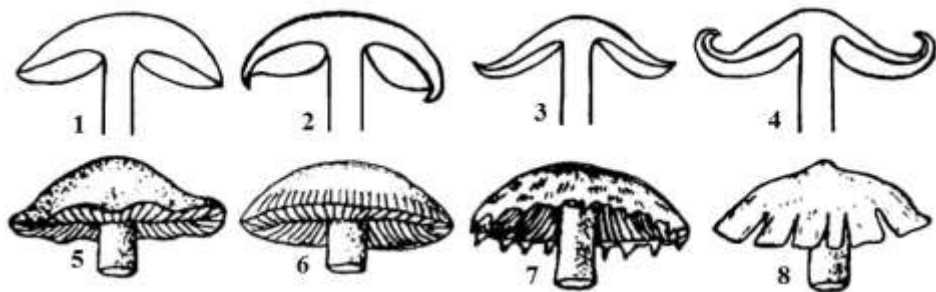
Малгай:

Малгайн хэлбэр:

1- дэрэрхүү (*Leccinum*), 2- бортогорхуу өндөгөрхүү (*Coprinus comatus*), 3- бөмбөлөгөрхүү (*Tulostoma fimbriatum*), 4- тал бөмбөлөгөрхүү (*Suillus*), 5- өргөн товгортой гүдгэр (*Chroogomphus rutilus*), 6- гүдгэр (*Agaricus*), 7- жижиг төвгөртэй гүдгэр (*Inocybe*), 8- хавтгай (*Montagnea arenaria*), 9- өргөн хонхортой хавтгай (*Pleurotus ostreatus*), 10- жижиг төвгөртэй хавтгай (*Ampulloclitocybe clavipes*), 11- хотгор (*Pleurotus dryinus*), 12- юүлүүрэрхүү (*Clitocybe*), 13- шовгор (*Hygrocybe conica*), 14- хонхорхуу (*Panaeolus papilionaceus*).

Малгайн зах:

1- бүтэн, 2- дотогш нугаларсан 3- гадагш эргэсэн, 4- дээшээ дэрвийсэн, 5- долгиотсон юмуу мурилзсан (*Lyophyllum decastes*), 6- хавиргархуу (*Tubaria furfuracea*), 7- хөрөөлөг, 8- хэрчигдсэн юмуу салбархай (*Inocybe, Coprinellus*).

Салбан ба гуурсны шилбэнд бэхлэгдэх байдал:

шилбэнд шууд бэхлэгдсэн:

Russula chloroides

Suillus granulatus

шилбээ дагаж уруудаж бэхлэгдсэн:

Gompidius glutinosus

Boletinus asiaticus

чөлөөтэй юмуу шилбэнд хүрээгүй:

Lepiota clypeolaria

Leccinum versipelle

шүдлэг, ухлаадас үүсгэж бэхлэгдсэн:

Cortinarius fasciatus

малгайн дор
шууд наалдсан:

Crepidotus mollis

**Монгол оронд одоогоор 31 баг,
88 овог, 237 төрөлд хамаарах
630 зүйлийн дээд мөөг ургадаг.**

**Хангайн тойрогт 46 зүйл
малгайт мөөг, 3 зүйл
дүлий мөөг, 5 зүйл уутат
мөөг, 4 зүйл ур мөөг
ургадгийгбүртгэлээ.**

Архангай аймгийн Цэнхэр сумын нутагт хийсэн мөөгийн судалгаагаар нийт 15 зүйл мөөг илрүүлжээ.

ЖИНХЭНЭ ОНГОЛ /ЧАГА/

Inonotus obliquus (Ach. ex Pers.) Pilát

Овог: ГИМЕНОХЕТТЭН- НУМЕНОХАЕТАСЕАЕ

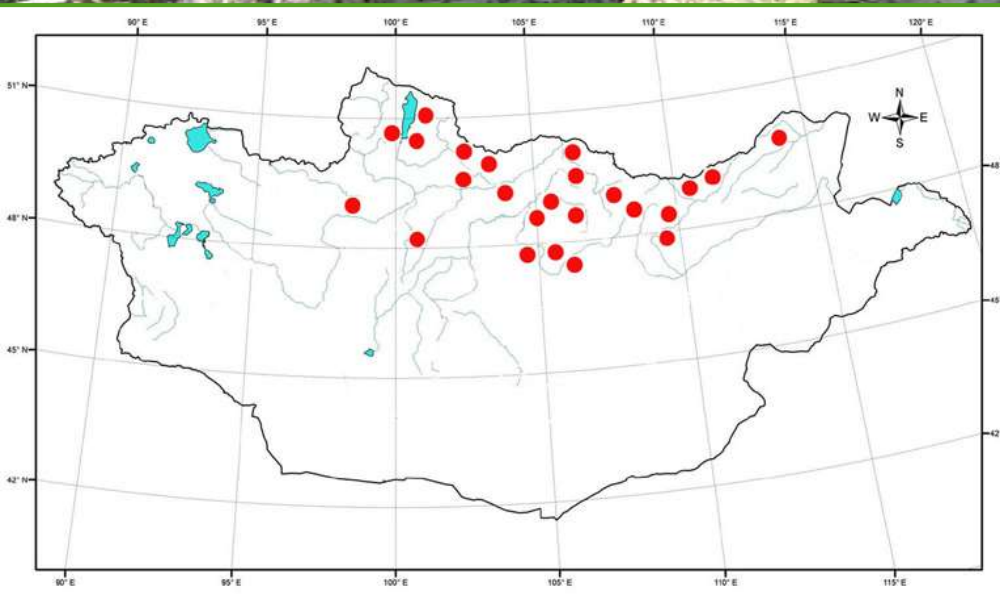
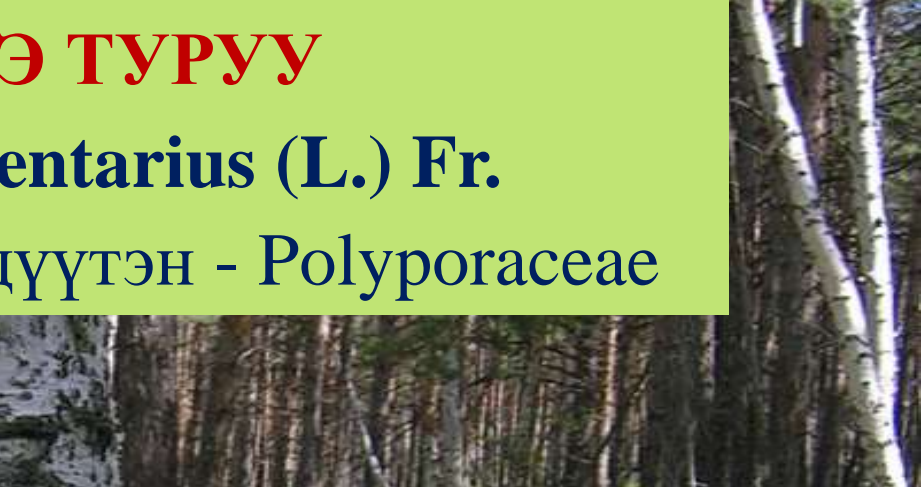

ЖИНХЭНЭ ТУРУУ

Fomes fomentarius (L.) Fr.

Овог: Дэлдүүтэн - Polyporaceae

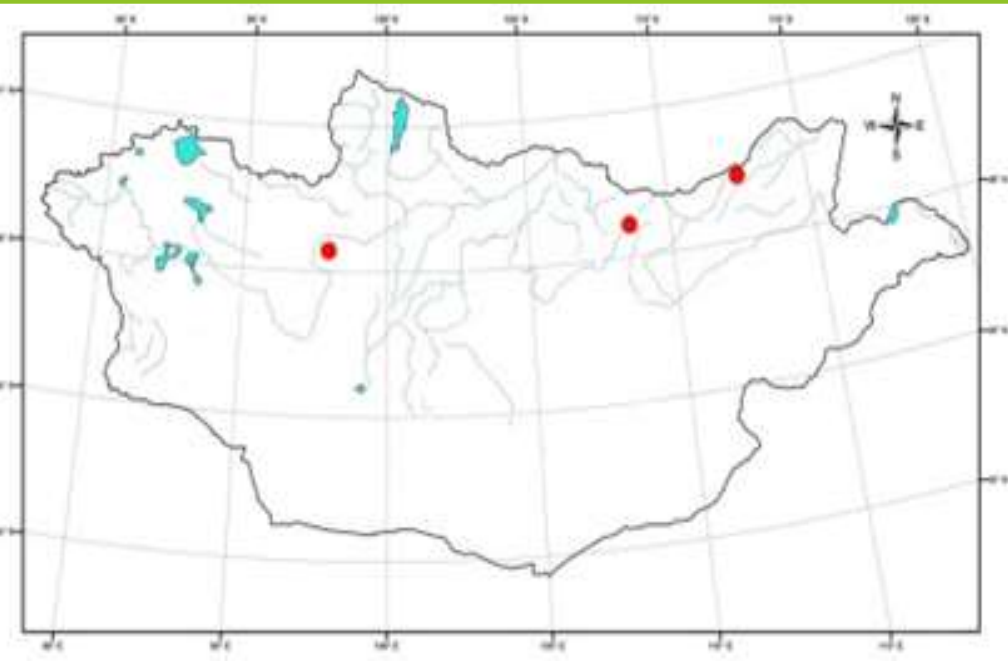
ОЙН ДАЛБИГА

Agaricus sylvaticus Schaeff.

Овог: Далбигатан - Agaricaceae Chevall.

Photo by: Kherlenchimeg N.

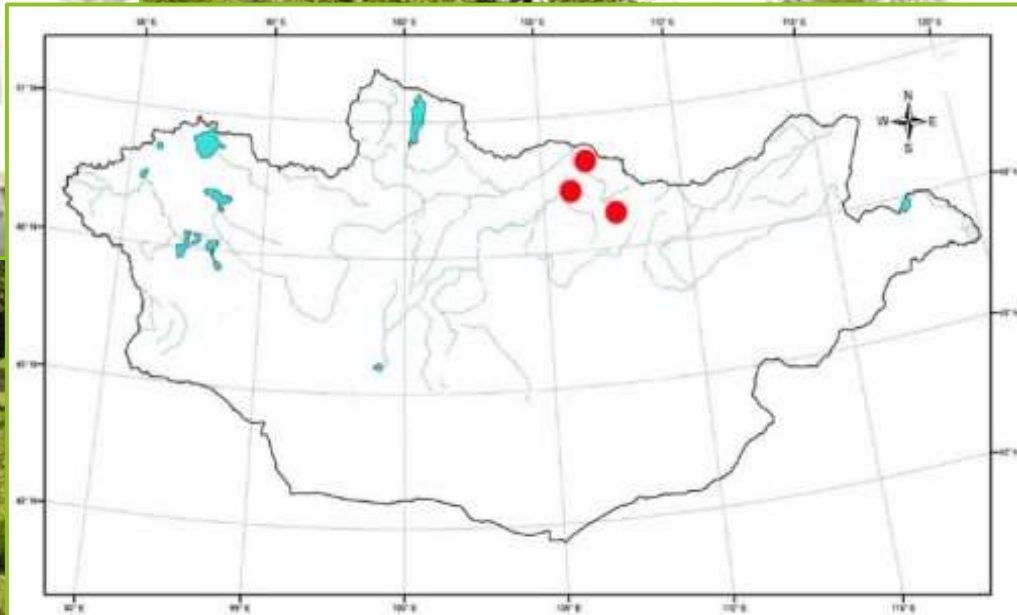

ЧИХЭРХҮҮ ЦАРЦМАГ, БУРГАСНЫ ХАР МӨӨГ

Auricularia auricula (L.) Underw

Овог: Царцмагтан- Auriculariaceae

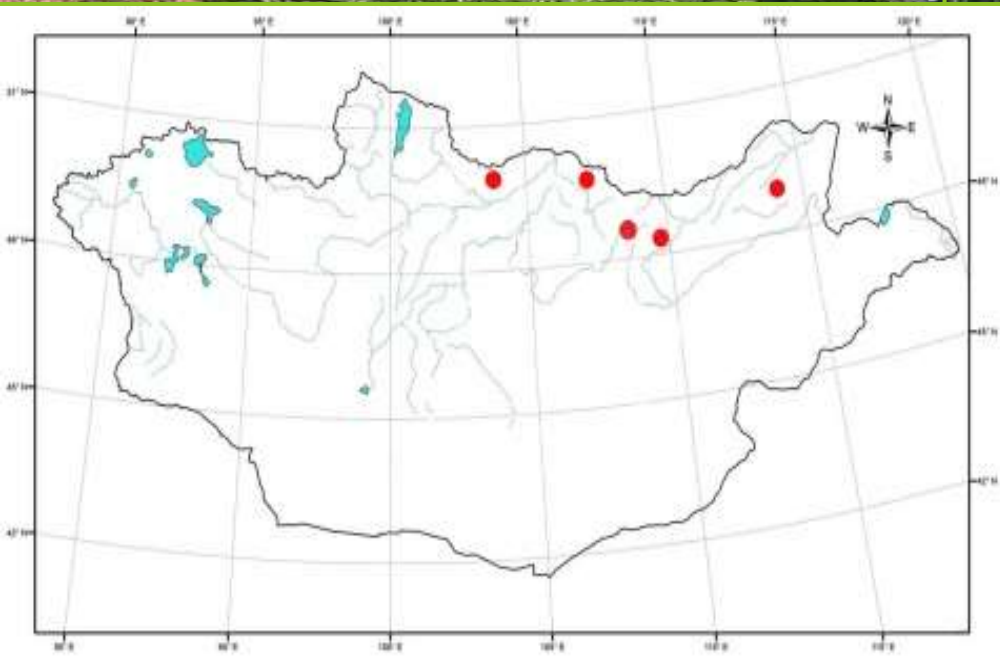
УЛБАР ЯЛХОР

Amanita muscaria (L.) Lam.

Овог: Ялхортон - Amanitaceae

Photo by: Kherlenchimeg N.

11/7/201
6

13

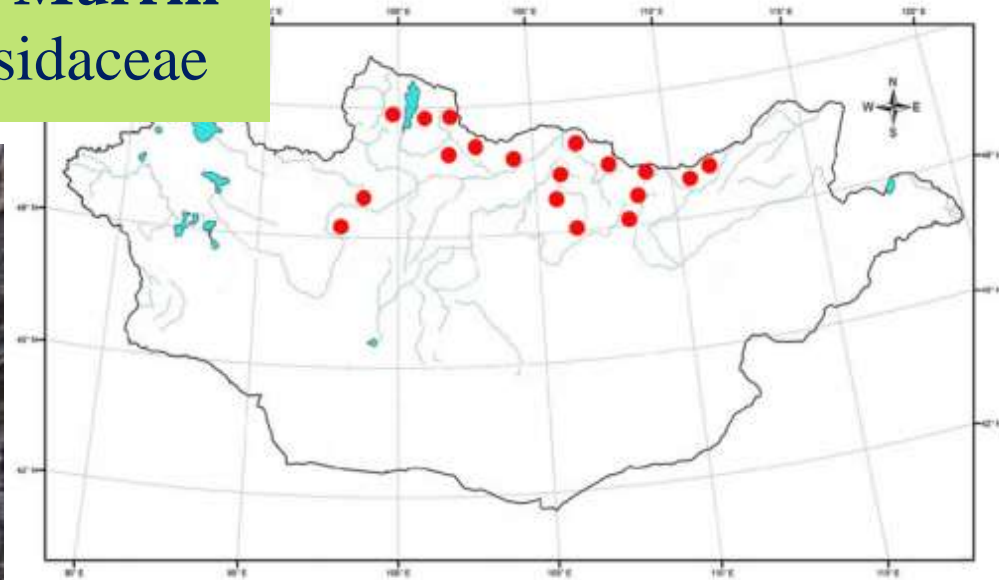
ШАР НОГООН УР МӨӨГ

Laetiporus sulphureus (Bull.) Murrill

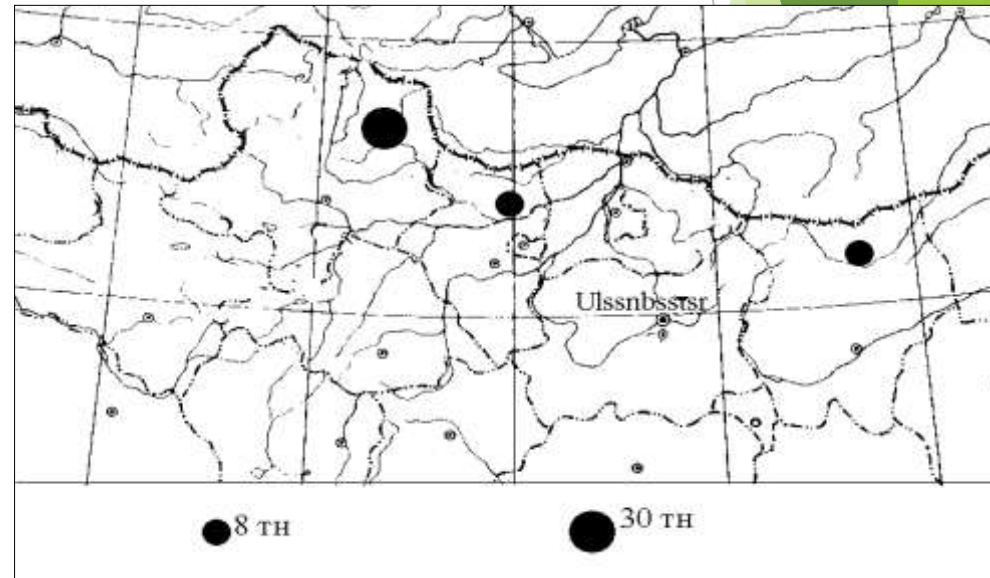
Овог: Туруудайтан - Fomitopsidaceae

Photo by N.Kherlenchimeg, 2013.07.19

Шар ногоон ур мөөгийн тархац.

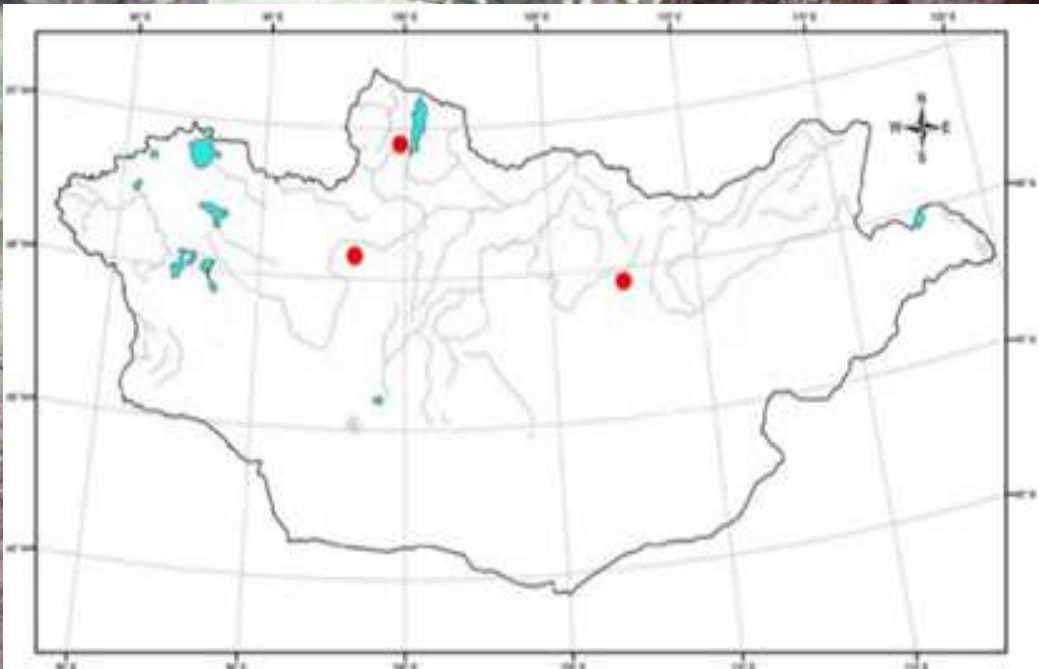
Шар ногоон ур мөөгийн нөөц

ЭМИЙН ТУРУУДАЙ

Fomitopsis officinalis (Vill.) Bondartsev & Singer

Овог: Туруудайтан - Fomitopsidaceae

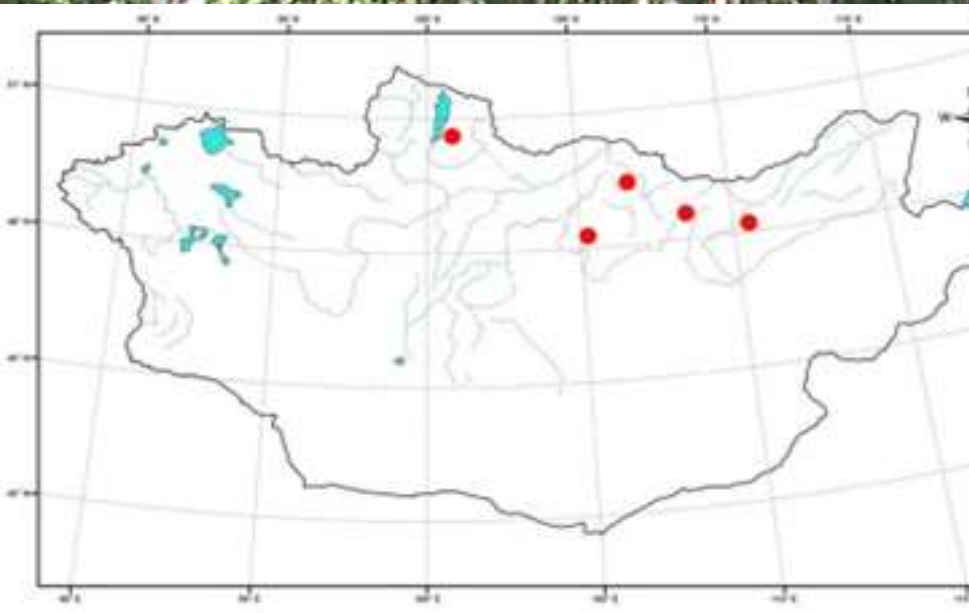

ЭВЭРЛЭГ ДЭРВЭЭЛЖ

Pleurotus ostreatus (Jacq.) P. Kumm

Овог: Дэрвээлжтэн - Pleurotaceae

2008.07.19

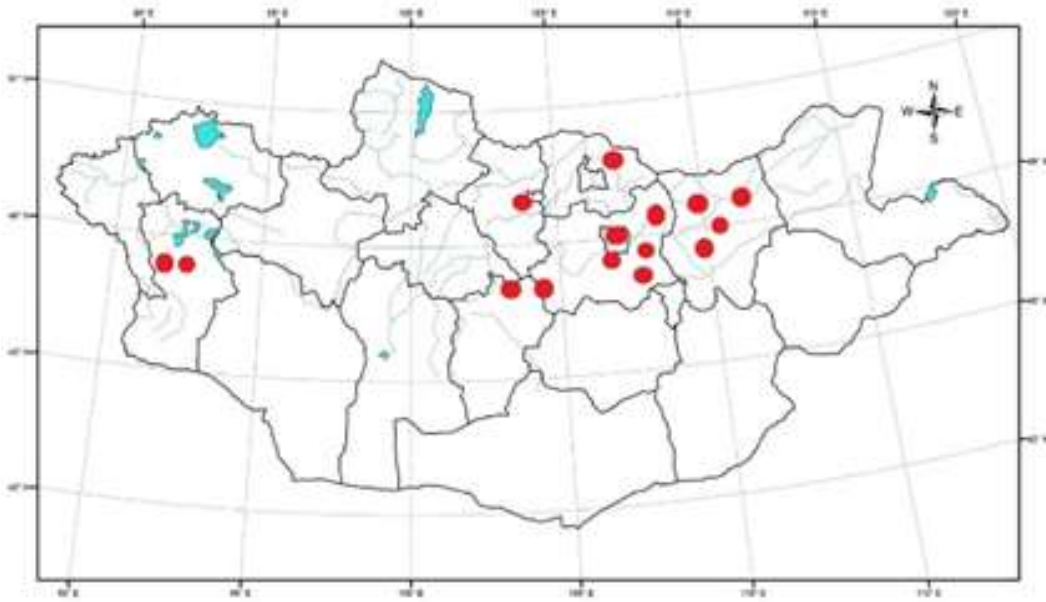
Photo by N.Kherlenchimeg

Малгай 9-22 см голчтой, цагаан өнгийн гөлгөр гадаргатай, бөмбөгөрдүү хавтгай оройтой, зах нь дотогш хумирсан. Махлаг эд цагаан өнгөтэй, зузаан. Салбан нимгэн, шигүү байрласан, цагаан, шаравтар цагаан өнгөтэй, шилбэндээ шууд бэхлэгддэг. Шилбэ сууриадаа бүдүүрч цүлхийсэн муна хэлбэртэй, цагаан өнгөтэй, цагираг ба шилбэвч байхгүй.

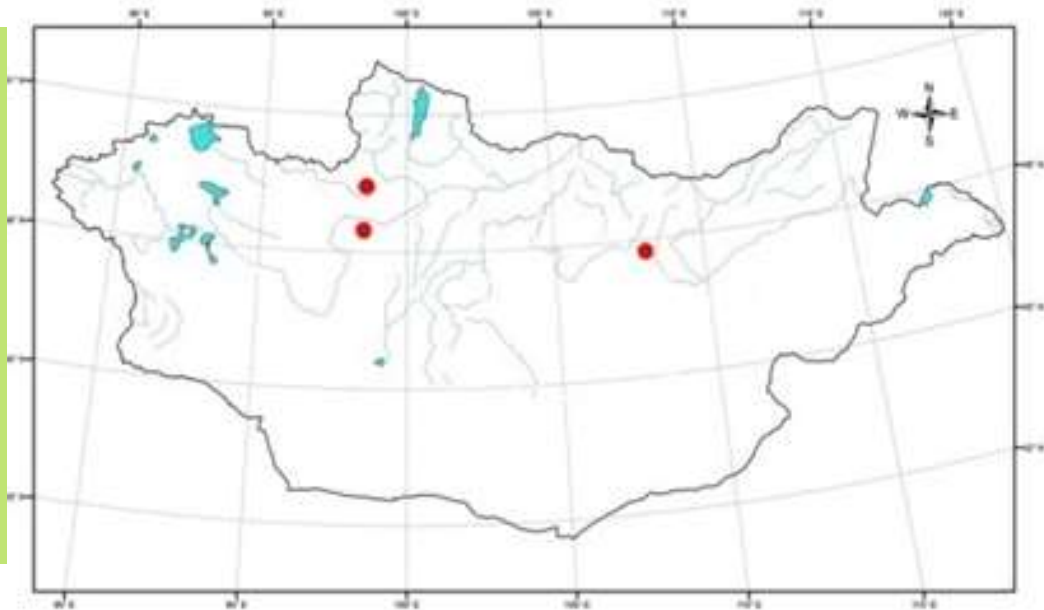

Талын цагаан мөөг нь Монгол оронд (Хөвсгөл, Хэнтий, Хангай, Монгол Дагуурын тойрогт) тархан ургахаас гадна Казахстан, Өвөр Монголд тархан ургадаг мэдээ бий (Уранчимэг ба бусад, 1997).

Хөвсгөлийн Согоотийн хөндий, Хангайн Тарвагатайн нурууны Нарийны ам, Монгол Дагуурын зарим нутагт хээр тал, уулын араар мөөгийн хүрээнд ургадаг хөрсний сапрофит юм. (Хэрлэнчимэг ба бусад, 2011, 2013, 2016).

Талын цагаан мөөгтэй гадаад байдлаараа төстэй зүйлүүд

Эгэл далбига

Хясаан мөөг

Талын цагаан мөөг

Хээрийн шүхэрмэг

Цагаан шүхэрхэн

МОНГОЛ УЛСЫН
УЛААН НОМ

МОНГОЛЫН
РЕД БУК

1

2

4

5

6

7

8

9

10

11

12

2013 онд 12 зүйл
мөөгийг Монгол
Улсын улаан номонд
бүртгэж тархац
нутгийг нь хэсэгчилэн
хамгаалалтанд авлаа.

1. *Boletinus asiaticus*
2. *Leccinum aurantiacum*
3. *Inonotus obliquus*
4. *Agaricus tabularis*
5. *Chlorophyllum agaricoides*
6. *Lepista caespitosa*
7. *Leucopaxillus giganteus*
8. *Leucocalocybe mongolica*
9. *Fomitopsis officinalis*
10. *Ganoderma lucidum*
11. *Calvatia gigantea*
12. *Lycoperdon molle*

Хүнсний ба хортой мөөгийг хэрхэн ялган таних вэ?

Бөөндий

Идэшний бөөндий:

шилбэ цайвар өнгийн торлосон хээлэг гадаргатай.

махлаг эд цагаан өнгөтэй.

Хожуулдай

Жинхэнэ хожуулдай:

салбан цагаанаас цайвар хүрэн өнгөтэй; шилбэ хальсархаг цагирагтай.

Гашуун цөсмөг:

шилбэний дээд хэсэг хар өнгийн торлосон хээлэг гадаргатай. Гашуун амттай.

махлаг эдийг хагалахад өнгө нь ягаардаг.

Хүхэрлэг шар хожуулдай:

Салбан хүхэрлэг шар, ногоон шар өнгөтэй.

Сатанины бөөндий:

гуурст давхраа улаавтар өнгөтэй. Шилбэ улаан өнгийн торлосон хээлэг гадаргатай.

махлаг эдийг хагалахад хөх ягаан өнгөтэй.

Тоосгон улаан хожуулдай:

Салбан цагаан цайвардуу байснаа өнгө нь харлаж, хөх ягаанаас хүрэн, ногоондуу хар өнгөтэй болдог.

Далбига

Эгэл далбига:
салбан ягаандуу
байснаа хар хүрэн,
хар өнгөтэй
болдог.

Цонхигор ялхор:
салбан байнга цагаан
өнгөтэй.

Чидмэг

Идэшний чидмэг:
малгай тод улаан
өнгөтэй, шилбэ
цагираггүй,
шилбэвчгүй.

Улбар ялхор:
Малгай улаан
өнгөтэй, цагаан
өнгийн толбонуудтай,
шилбэ цагирагтай,
бөгжилсөн
шилбэвчтэй.

Хөвдмөг, Тосондой

Хилэн хөвдмөг

Шинэсний тосондой

Чинжүүлэг тослог:
малгай хүрэн өнгөтэй,
гуурс улаандуугаас хүрэн
улаан өнгөтэй, шилбэ
гашуун чинжүүний амттай.

Photo by N.Kherlenchimeg, 2013.07.18

Photo by: Kherlenchimeg N

2008.07.19
Photo by N.Kherlenchimeg

Photo by N.Kherlenchimeg

Photo by N.Kherlenchimeg

Photo by N.Kherlenchin

Анхаарал хандуулсанд баярлалаа.